

Epicédiumok Tudós Móric halálára

„Az Fejedelmek közt legtudosb az Mauritius.“ Szcenci Molnár Albert példamondata ez a szuperlatívusz érzékeltetésére az *Új Magyar Grammatikában*. A felsőfok nem véletlen: kevés idegen mecénásnak köszönhet annyit a magyar kultúra, mint „Tudós“ Móricnak, aki 1592 és 1627 között volt Hessen választófejedelem. Szcenci Molnár neki ajánlotta zsolttároskönyvét, majd a magyar nyelvű Biblia második teljes (hanauai) kiadását, és Móric támogatását élvezte latin nyelvű magyar grammatikájának előkészítése során is.¹ Móric herceg már tizenegy éves korában Dávid király zsolttárait fordította latinra, később történetírással, filozófiával, de filológiával és versírással is foglalkozott, pártolta a különböző művészeteket, és különös nyelvtelenségére vall, hogy több nyugati nyelven kívül egy kevéssé még magyarul is megértett.² Amikor 1632-ben meghalt, valóban az egész művelt Európa, különösen annak a protestáns fele gyászolta. Az élénk nemzetközi visszhang adhatta a gondolatot a hesseni akadémiákon működő tudós férfiaknak, hogy néhány évvel a fejedelem halála után epicédiumgyűjteményt adjanak ki Móric emlékére.

Még hozzá nem is akármilyet. A versgyűjtemény Kasselban látott napvilágot, *Mausoleum Mauritanian* címmel, egy *Monumentum Sepulcrale ad Principis Mauriti Memorian Erectum* (1638) nagyobb gyűjteményes kötet részeként. A *Mausoleum* első része egy, a Móric fejedelem halálára írt, hosszú gyászbeszédet és helyi költők verseit tartalmazza, a második rész pedig egy nemzetközi antológia, amely az *Epicédus ex mularum academiaram ac scholarum* címet viseli. Ez utóbbi tizenegy részből áll, tíz országot költőire, valamint egy „Miscellanea“ fejezetre tagolódik; a szerkesztők gyászverseket kaptak Német- és Franciaországból, Angliából, Skóciából, Csehországból, Hollandiából, Svájcban, Erdélyből, Sziléziából és Morvaországból. Szinte a kor minden protestáns egyeteme és jeles professzora képviselve van ebben a terjedelmes antológiában. Bennünket elsősorban az erdélyi anyag érdekelt, amelyet (nyilván a kassieliek felkérésére) a gyulafehérvári akadémia tanárai állítottak össze 1634-ben. Ezt az „Epicedia Transilvanorum“ című alatt találhatjuk, a következő dedikációval: „Phoenicem sui seculi, Mauritium Hass. Landgravium & c. principem supra principes, supremo hoc honore afficit Illustris Schola Bethleno-Rakociana, quae est Alba-Juliae Transilvanorum, 27 Sextilis, Anno 1634“. Latin nyelvű költeményekkel szerepel a kötetben Johann Henrik Alsted, Philip Ludwig Piscator és J. H. Bisterfeld, valamint két orvos: Georgius Judex, aki magát „az erdélyi fejedelem orvosi tanácsosának“ mondja, és egy David Valerius Hispanus nevű gyulafehérvári filozófianátár. David Valerius két verssel is szerepel, egy latin és egy spanyol nyelvűvel. Kiléteéről pontos magyarázatot kapunk: „David Valerius Hispanus, nuper admodum ex Judeo factus Christianus, et paulo post ab Illustrissimo Principe Transylvaniae, solemnibus disputatione Albae, habitae in Comitibus publicis Philosophiae Professor constitutus“.³

Ugyancsak az erdélyi anyagban két magyar nyelvű versre bukkanunk — ezeket tudomásunk szerint magyar folyóiratban vagy könyvben még nem adták közre, jöllehet Varga Imre említi őket a *Monumentum Sepulcralé*t ismertető cikkében⁴. Mindkét szerző magát a gyulafehérvári akadémia tanárának mondja; Franciscus Szigethi egy magyar, Franciscus Thesaurarius pedig egy latin és egy magyar verssel szerepel. Szigethi teljes neve Szigethi Bene Ferenc. Bázelen tanult, itt Maksai Ósze Péterrel együtt matrikulált 1628-ban és végzett 1633-ban. Két évvel később már a fehérvári iskola mesterének tudja Herepei, de a *Mausoleum Mauritanian* alapján már 1634-ben is itt tanított. 1638-ban dési pap, később ugyanitt esperes lett, ilyen minőségben vett részt a szatmárnémeti zsinaton.⁵ Rövid epicédiumának kevés köze van a megadott témához, Móric fejedelem halálához, inkább a halál kérdésén való meditációnak nevezhetnénk ezt a határozott, költői tehetségről tanúskodó verset.

A másik magyar vers szerzőjének csak a latinosított, „humanista“ neve a Thesaurarius. Magyarul Taraczközi Ferencnek hívták, s alighanem eredetileg nem

Erdélyből származott — a bázeli egyetemen „Pannonius“-ként matrikulál 1626—1627-ben. Ezek szerint Taraczközi már Szigethi előtt juthatott fehérvári állásához, amit sokáig megtartott. Neve később a már Angliában élő Basire Izsák levelezésében bukkan föl — az 1658-as török-tatár betörés idején ő menekítette Basire értékesebb kéziratait Fehérvárról Nagyszebenbe. Taraczközi ekkor a hiteleshelyi levéltár vezetője volt, és nemcsak a hiteleshelyi, hanem a fejedelmi könyvtár és levéltár anyagából is igyekezett minél többet biztonságos helyre szállítani.⁶ 1667-ben halt meg.

Taraczközi latinul alighanem könnyebben, nagyobb rutinnal verselt, mint magyarul, de azért általunk „Magyar epicédium“-nak elkeresztelt alkalmi gyászverse, amely a *Mausoleumban* csak az „Idem Ungarice“ címjelzést viseli, nem rosszabb a kor magyar nyelvű versátlagánál. Ha tartalmában nem is igen tér el, szövegében nem egyezik meg teljesen a magyar vers előtt közölt latin gyászverssel (amelynek kezdősora: „*Quanquam propinquo Dacia funere...*“). Megjegyzendő, hogy a *Mausoleumban* kinyomtatott szöveg tele van hibával, ami nyilván abból eredt, hogy a kézzel írt szövegeket a német nyomdászok nem értették, és nem mindig olvasták helyesen. Az alábbiakban a nyilvánvaló hibákat kijavítottam, de lényegében megtartottam mindkét vers eredeti helyesírását.

Gömöri György

JEGYZETEK

1. Szenczi Molnár Albert *Válogatott művei*. Bp., 1976. 227.
2. *I. m.* 52.
3. *Mausolei Mauritanii Pars Altera...* Cassel, 1635. 246.
4. *Magyar Könyvszemle*, 1977. 2 : 191—192.
5. Herepei János: *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. I. Budapest—Szeged, 1965. 384.
6. Jakó Zsigmond: *Írás, könyv, értelmiség*. Buk., 1977. 206.

SZIGETHI FERENC

EPICÉDIUM

Boldog, kinek addég nyúlt napjai hossza
 Hogy felserdült édes apródit láthatta,
 De kedvetlen vendég jobb korban szállotta
 Félben szakadt szép ifjúi vidámsága.
 Így veteményedben látsz halandóságot
 Virágok hullatva vonsznak sárgaságot
 Rózsa, mielt érí déli szél, megaggott,
 Mezőn nem örökké zöld bársony szín tartott.
 S ezben mindnyájunknak fejünk nem bizik-é?
 Menedék levelet erről valót tudsz-é?
 Egyre koldust, királyt halál nem hordott-é?
 Csak egynek valaha kedvezni tudott-é?

TARACZKÖZI-THESAURARIUS FERENC

MAGYAR EPICÉDIUMA

Noha most Erdély kesergő halottját,
 Gyászban öltöztvén üli setét napját:
 Homályos köd állja sátorát,
 Mert Bethlen Nap nem adgya világát:

Több gondgya között érkezék búva,
Mauritiusnak hogy történt halála:
Örögbédett súlyos bánattya,
Hassia* háznak hogy lőn romlása.

Nyughatatlanság hántorgattya szivét
Mert nem isméri gyógyulni mély sebét
Sőt láttya új öregbödését
Értvén Mauritius el-esését.

Innét keserves szóval Pannonia
Gábor halálát siratja Dácia
Innét Németország panassza,
Mert halva fekszik kegyes tutora.

Mind kettő erős, bátor szívi, kegyes,
Kiket hallottunk, volt ez két fő nemes:
Tekéntetes jószággal tellyes;
Dicséretes hirrel-névvel fényes.

Hát már sohonna nincsen-é segítség?
Sok könnyhullatás és sok keserőség,
Mig** marad köztünk ez nehézség?
Mig sebheti szíviünket az kétség?

Tödd félre búdat kevésse Dácia:
Jó reménségben légy szép Teutonia,
Meglesz szived vigasztalása,
Lásd hogy áll országod két oszlopa.

Az egyik régi nagy elei helyett
Német nemzetből rendben következett,
Országának hoz győzedelmet,
Mauritius neked az kit nemzett.

Másikból is, eszes Pannonia Ura,
Magyar Nemzetnek igaz vére, tagja,
Rákóczi György Erdély tutora,
És birodalma gubernátora.

Felejtsd el tehát, ha mi gondod vagyon,
Akár kicsoda légy, nincsen abban haszon:
Sőt inkább imádkozzál azon,
Ez két országnak Isten jót adgyon.

---

* Hassia=Hessen

** mig=meddig

